

РАДА ДЕРЖАВ
БАЛТІЙСЬКОГО
МОРЯ В КОНТЕКСТІ
ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ
ПОСТКОНФРОНТА-
ЦІЙНОЇ ЄВРОПИ

Падіння Берлінського муру та кінець "холодної війни" відобразились на загальному характері міжнародних відносин. Ліквідація конфронтації між Заходом та Сходом, розпад Варшавського договору, відновлення незалежності країнами Балтії суттєво вплинули на політичну атмосферу в Балтійському регіоні та й в Європі вцілому. На порядку денному постала необхідність пошуку нових форм забезпечення стабільності та взаємодії держав регіону. Характерно, що в цю схему гармонійно вписуються і намагання країн Балтії – Литви, Латвії та Естонії – закріпити знову отриману державність.

Інтерес країн Балтійського регіону до співробітництва проявляється на трьох основних напрямках:

- регіональному – спрямованому на модернізацію існуючих структур співробітництва в регіоні, таких як, наприклад, Північна Рада та Північна Рада Міністрів до складу яких входять всі Скандинавські країни, Фінляндія та Ісландія, активно співробітничать нові незалежні країни Балтії;

СЕМИКРАС О.В.,
аспірант

*Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

- міжнаціональному – направлено на створення нових міждержавних органів і структур, які сприяють поглибленню інтеграційних процесів між безпосередніми суб'єктами регіону;

- в контексті міжнаціонального напрямку можемо виділити загальноєвропейський, зосереджений на поступовій інтеграції країн Балтійського регіону до Великої Європи і оснащений певними інституційними інструментами.

Яскравим проявом двох останніх тенденцій стало заснування нового органу міждержавного співробітництва – Ради держав Балтійського моря (РДБМ).

Раду держав Балтійського моря (Council of Baltic Sea States) було створено за ініціативи міністрів закордонних справ Німеччини та Данії (Г.-Д. Геншер та У. Еллеман-Ессен) 5-6 березня 1992 року в Копенгагені на Конференції міністрів закордонних справ Данії, Естонії, Фінляндії, Німеччини, Латвії, Литви, Норвегії, Польщі, Росії, Швеції та представника Європейської Комісії. Участь представника ЄС у створенні РДБМ свідчила про орієнтацію країн-учасниць на загальноєвропейські інтеграційні процеси. За словами Еллемана-Ессена: "Інтеграція в рамках Ради країн Балтійського моря – внесок у загальноєвропейську інтеграцію"¹.

Створення РДБМ було відповіддю на драматичні зміни в Європі, які відбувались з початку 90-х років, та намаганням Європейської Спільноти тримати під контролем нестабільну на той час ситуацію в Балтійському регіоні, особливо в контексті російсько-балтійського протистояння на ґрунті становища російської національної меншини в країнах Балтії. Позиція ЄС базувалась на необхідності підтримки нових демократій на Сході, забезпечення їх переходу до ринкової економіки. Рада мала б забезпечувати тісне співробітництво держав регіону Балтійського моря, сприяти стабільності та економічному процвітанню².

Згідно декларації, прийнятої державами-засновницями на Копенгагенській конференції, пріоритетними сферами діяльності РДБМ було проголошено:

- сприяння новим демократичним інститутам;
- економічна й технічна допомога та співробітництво;
- гуманітарні питання та охорона здоров'я;
- охорона навколишнього середовища та енергетика;
- співробітництво в галузі культури, освіти, туризму та інформації;
- транспорт і комунікації³.

Рада охоплює всі держави полікомпонентного Балтійського регіону і вона є своєрідним регіональним форумом, на якому можна обговорювати власні й спільні для всіх учасників проблеми, рекламувати внутрішні можливості та зовнішньополітичні пріоритети.

Керівним органом РДБМ є Рада міністрів закордонних справ, яка складається з міністрів закордонних справ країн-учасниць та представника Європейської Комісії. Сесії Ради відбуваються щорічно, а головування на них є почерговим. Міністр закордонних справ головної країни відповідає за координацію діяльності РДБМ у період між міністерськими сесіями та допомагає роботі Комітету Вищих Посадових Осіб (КВПО).

КВПО складається з високопоставлених представників міністерств закордонних справ країн-учасниць та Європейської Комісії. Він організовує міжсесійні зустрічі, дискусії та готує матеріали для повноцінної роботи на Раді. Комітет визначає завдання для трьох Робочих Груп. Голова очолює засідання Ради на черговій сесії.

Комітету підпорядковані три Робочі Групи:

- робоча група з демократичних інститутів (WGDI);
- робоча група з економічної кооперації (WGEC);
- робоча група з ядерної та радіоактивної безпеки (WGNRS).

Робочі групи складаються зі спеціалістів відповідних міністерств країн-учасниць. Вони готують доповіді, огляди та рекомендації з відповідних сфер діяльності Ради та Комітету. Рішення у всіх органах РКДМ приймаються на основі консенсусу.

За повної рівності держав-членів Ради координуюча роль у балтійському співробітництві покладено на прем'єр-міністра Швеції.

Протягом восьмирічної діяльності РДБМ відбулась відчутна еволюція як форми так і сутності цієї організації.

Проблема становища російської національної меншини в країнах Балтії безпосереднім чином відобразилась на особливостях інституційного апарату Ради країн Балтійського моря. Росія, стурбована становищем російської національної меншини в країнах Балтії, виступила з ініціативою запровадження при РДБМ посади Комісара з демократичних інститутів та прав людини, включаючи права представників національних меншин. Ця посада була запроваджена в травні 1994 року, Комісаром було обрано відомого датського професора Оле Єсперсена, який виконує свої обов'язки по сьогоднішній день. Комісар є незалежним спостерігачем, приймає участь у зустрічах міністрів закордонних справ і підзвітний виключно Раді, тісно співпрацює з ОБСЄ та Радою Європи⁴.

Впродовж перших років існування діяльність Ради концентрувалась на налагодженні стосунків з іншими регіональними акторами, проведенні просвітницької діяльності в рамках Єврофакультетів та створенні дійового механізму, направлено на боротьбу з організованою злочинністю.

На третій сесії РДБМ у Талліні в травні 1994 року було затверджено статут Єврофакультету призначеного для допомоги реформуван-

ня вищої юридичної, економічної, соціальної освіти в деяких університетах країн Балтійського регіону⁵. Метою діяльності Єврофакультетів стало досягнення університетами посткомуністичних держав міжнародних стандартів, тобто модернізація навчальних та дослідницьких методів, забезпечення безперервного фінансування. Такі факультети було запроваджено в університетах Тарту, Риги, Вільнюса, пізніше в Калінінграді.

Тривалий час – Рада не мала власного постійного Секретаріату, рішення про його створення було прийняте на черговій сесії міністрів закордонних справ країн-учасниць у Ніборзі, червень 1998 року. Офіційне відкриття Секретаріату відбулось в Стокгольмі 20 жовтня 1998 року. До повноважень Секретаріату входить:

- технічна та організаційна допомога голові РДБМ робочим органам та складовим Ради (КВПО, Робочі Групи);
- сприяння постійній та скоординованій діяльності Ради;
- інформаційне освітлення діяльності Ради;
- створення та постійне поповнення архівної бази даних РДБМ;
- підтримка контактів з іншими організаціями, які діють у Балтійському регіоні.

Загальноєвропейського значення та неабиякої політичної ваги діяльності РДБМ надають Самміти Голів Урядів країн-учасниць, Президента Ради Європи та Голови Європейської Комісії.

Зустрічі на вищому рівні, відбуваються за участі Голів Урядів країн-учасниць РДБМ, починаючи із зустрічі 3-4 травня 1996 року у Вісбю, Швеція. Слід зауважити, що вони не мають визначеної періодичності. Окрім зустрічі у Вісбю відбулись ще два Самміти – в січні 1998 року в Різі та у квітні 2000 року в Колдінзі, Данія. Декларації, прийняті на Саммітах, визначають загальний характер розвитку співробітництва, його стратегію та перспективи⁶. В цьому сенсі, без сумніву, можемо стверджувати, що з початком проведення Саммітів, інтеграційні процеси в регіоні вийшли на якісно новий, вищий рівень.

Балтійський регіон охоплює значну частину північних держав – Фінляндію, Норвегію, Данію, північні німецькі землі, північні польські землі, Естонію, Литву, Латвію, Калінінградську та Санкт-Петербурзьку області Російської Федерації. Населення Балтійського регіону нараховує близько 70 мільйонів чоловік. Цей регіон надзвичайно багатий на природні ресурси, в різних галузях він дає від 5 до 15% світової продукції та біля 20% світової торгівлі, із яких 6% здійснюється на внутрішніх ринках. До того ж цей регіон – приклад поєднання зусиль посткомуністичних та розвинених ринкових господарств.

З огляду на особливу важливість Балтійського регіону в економічному змісті та яскравого прикладу постконфронтаційного об-

лаштування Європи, Європейська Комісія розробила низку заходів із метою оптимізації входження країн регіону в Європейський Союз. Вирішальну роль у цьому процесі відіграв той факт, що Швеція та Фінляндія в 1995 році стали повноправними членами ЄС.

В контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів квінтенцією діяльності РДБМ стало прийняття Європейською Комісією Балтійської Ініціативи 10 квітня 1996 року на основі розроблених раніше матеріалів: "Шлях держав і перспективи співробітництва в Балтійському регіоні" та "Орієнтири для зближення ЄС із Балтійським регіоном"⁷. Ці документи окреслили основні потенції та фінансові інструменти співробітництва ЄС із країнами Балтійського моря.

Балтійська Ініціатива направлена на посилення регіональної співпраці, збереження демократії та стабільності в регіоні Балтійського моря.

В рамках підтримки демократії та стабільності на Балтиці Європейська Комісія запропонувала програми PHARE та TACIS. В межах дії програми PHARE є Естонія, Литва, Латвія та Польща, програми TACIS – Російська Федерація. Наголошувалось на підтримці непарламентських організацій регіону з подальшим їх включенням до структури РДБМ. Діяльність Оле Есперсена, Комісара з демократичних інститутів та прав людини, включаючи права представників національних меншин, отримала схвальні відгуки та підтримку з боку Комісії. Були також запропоновані взаємні консультації та обмін інформацією між представниками КВПО Ради держав Балтійського моря та Європейської Комісії. Низка проектів була направлена на створення сприятливого економічного клімату в регіоні:

- утілення стратегії економічного сприяння щодо Литви, Латвії, Естонії та Польщі;
- підготовка Литви, Латвії, Естонії, Польщі та Росії до членства в СОТ;
- сприяння створенню на Балтиці області вільної торгівлі, включаючи митний союз між Латвією, Литвою та Естонією.

Вирішальну роль у реалізації Ініціативи відводиться РДБМ, яка, на думку представників Європейської Комісії, відіграє унікальну роль у регіоні, як засіб політичного діалогу та узгодження політичних інтересів.

Балтійську Ініціативу було підтримано на першому Самміті Голів Урядів країн-учасниць РДБМ у Вісбю 3-4 травня 1996 року, підтвердженням чого стала Декларація, згідно якої відповідні пропозиції виносились на розгляд п'ятої сесії міністрів закордонних справ РДБМ у місті Кальмар. На цьому Самміті було прийнято рішення про впровадження в дію організаційної структури, діяльність якої направлена на боротьбу з організованою злочинністю – Task-Force. Task-Force складається зі

спеціальних представників урядів країн-учасниць РДБМ, підзвітних виключно Голові Уряду. В 1998 році було затверджено "Меморандум умов сприятливих для розвитку бізнесу в Балтійському регіоні", згідно якого було створено Оперативний Комітет та Антикорупційну мережу для країн із перехідною економікою. На зустрічі у Ризі у 1999 році було затверджено цілісну програму боротьби з корупцією в рамках структури РДБМ. Наслідком програми стало створення спеціальної робочої групи з Боротьби проти хабарництва в міжнародних трансакціях (WGBIT) та Комітету міжнародних інвестицій та багатонаціональних підприємств (СІМЕ)⁸.

Сесія міністрів закордонних справ країн-учасниць РДБМ відбулась 2-3 липня 1996 року в Кальмарі. На цій сесії було прийнято дієві програми в напрямку активізації стосунків на рівні "людина - людина", сфері громадської безпеки, економічного розвитку, охорони навколишнього середовища та інтеграції як на регіональному, так і на загальноєвропейському рівні. Згідно Кальмарської програми значно розширились функції РДБМ. Вона визначалась як "форум для управління і загальної координації між державами Балтійського моря та Європейською Комісією"⁹. Рада перетворилась та провідну регіональну організацію на Балтиці, діяльність якої була направлена на прискорення інтеграції країн Балтійського моря в Європейські Спільноти.

Значення РДБМ розширилось внаслідок тісного співробітництва з регіональними неурядовими організаціями такими як Балтійська Парламентська Конференція (БПК), діяльність якої направлена на поглиблення існуючого співробітництва між усіма парламентськими інститутами в Балтійському регіоні (як на регіональному, так і на національному рівні), згідно Правил Процедури БПК, прийнятих на 8-ій сесії Конференції 8 вересня 1999 року в Маріхеймі, Рада країн Балтійського моря отримала статус офіційного спостерігача на щорічних сесіях БПК; Субрегіональне Співробітництво Держав Балтійського моря (ССДБМ), засноване в 1993 році як відповідь на зусилля Ради покращити субрегіональне співробітництво в регіоні Балтійського моря. В ССДБМ задіяні 162 субрегіони Данії, Естонії, Фінляндії, Німеччини, Латвії, Литви, Норвегії, Польщі, Росії та Швеції. На щорічних конференціях ССДБМ приймають участь представники більше 100 субрегіонів.

Зміцніли контакти Ради з Постійною Гельсінкською Комісією (ГЕЛКОМ), VASAB 2000 – Погляд і Стратегія навколо Балтійського моря, Асоціацією торговельних палат Балтійського моря, Союзом Балтійських міст, Балтійським туристичним співробітництвом та Балтійською портовою організацією. Розвинулись стосунки з Ор-

ганізацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Європейською Комісією, Євро-Арктичною Радою Баренцового моря, Центральноєвропейською Ініціативою та Чорноморським економічним співробітництвом.

Зростаюча політична вага РДБМ в інтеграційних процесах постконфронтаційної Європи стимулювала інтерес світової спільноти до її діяльності, що знайшло своє практичне відображення в запровадженні інституту офіційних спостерігачів на щорічних Сесіях Ради міністрів закордонних справ країн-учасниць. На останній Сесії у Бергені (червень 2000 року) офіційними спостерігачами були представники Франції, Італії, України, Великобританії та США.

Упродовж головування в ЄС Фінляндії, друга половина 1999 року Рада Європи запропонувала Комісії підготувати План Дій для Північного Виміру у зовнішній політиці Європейського Союзу. Такий План було розроблено й подано на затвердження 13 липня 2000 року¹⁰.

Згідно Плану Дій для Північного Виміру у зовнішній політиці Європейського Союзу на 2000-2003 роки Північноєвропейський регіон визначався як ключовий пріоритет зовнішньополітичної стратегії ЄС, особливо в контексті перспектив розширення кордонів Спільнот за рахунок нових членів. План окреслив напрямки й сфери співробітництва в регіоні та головні інструменти реалізації цієї програми.

Північний Вимір ЄС повинен здійснюватись в рамках існуючих засобів співробітництва, до яких відносяться базові Угоди про Партнерство й Співробітництво, програми TACIS, PHARE, INTERREG та інші. План охоплює практично всі сфери суспільно-політичного життя держав регіону:

- енергетику – у сенсі реалізації Європейської Енергетичної Хартії у першу чергу, пропонується лібералізація енергетичного ринку та створення Транс-європейської енергетичної мережі;
- транспорт – передбачається створити на основі інтеграції Транс-європейську транспортну мережу, підкреслюючи особливе значення Калінінградської області;
- в галузі телекомунікації заплановані інвестиції та проведення Європейської стандартизації;
- охорони навколишнього середовища та природних ресурсів – діяльність зосереджено на відновленні нормальної екологічної ситуації у регіоні (програми відновлення фауни та флори), в авангард винесено співробітництво з Росією;
- виходячи з міркувань про ядерну безпеку, План передбачає відмову від експлуатації ядерних реакторів у регіоні;
- європейське співтовариство ставить за мету підвищення громадського добробуту країн регіону (в першу чергу постко-

відчули на собі дію соціалістичного експерименту та принципів відкритого вирішення спірних питань і прийняття рішень на основі компромісів;

- інтегруючи – як на регіональному, так і на загальноєвропейському рівні, адже пріоритетами діяльності Ради є поглиблення інтеграції у Балтійському регіоні до рівня "людина-людина", підтримка, сприяння та реалізація програм, направлених на розширення Європейського Союзу за рахунок країн-учасниць інтеграційних процесів на Балтиці.

Надалі роль Ради держав Балтійського моря буде зростати з огляду на зміцнення Балтики як стратегічно важливого регіону для всієї Європи, в сенсі енергетичних, економічних та геополітичних потенцій, також зважаючи на підтримку та координацію діяльності Ради з боку ЄС. Згадані фактори будуть відчутним каталізатором поглиблення інтеграції країн-учасниць РДБМ у структури Єдиної Європи.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Ершов Ю. У истоков новой Ганзы //Деловой мир. – 1992. – 11 марта. – С.4.
- ² Успенский Н., Комиссаров С. Новая страница сотрудничества в регионе Балтики // Международная жизнь. – 1992. – №11-12. – С.70.
- ³ Copenhagen Declaration. Conference of Foreign Ministers of Baltic Sea States, Copenhagen, March 5-6, 1992. //http://www.baltinfo.org/Docs/
- ⁴ Heimsoeth., Jorgen. Professor Espersen: A Formidable Chapter in CBSS History // http://www.baltinfo.org./Newsletter.- 2000. -№3
- ⁵ Council of the Baltic Sea States. Third Ministerial Session. Tallinn, May 24-25, 1994. Communique. //http://www.baltinfo.org./Docs3/
- ⁶ Baltic Sea States Summit 1996. Presidency Declaration. Visby, 3-4 May 1996; Baltic Sea States Summit 1998. Presidency Declaration. Riga, 22-23 January 1998; Baltic Sea States Summit 2000. Kolding, Denmark, 12-13 April 2000. Chairman's Conclusions.// http://www.baltinfo.org
- ⁷ Communication from the Commission. Baltic Sea Region Initiative 10.04.1996.//http://www.baltinfo.org/Docs/
- ⁸ Fighting Corruption in the Baltic Sea Region. //http://www.baltinfo.org./Newsletter. – 2000. – №30
- ⁹ Communique.Council of the Baltic Sea States.Fifth Ministerial Session, Kalmar 2-3 July 1996. // http://www.baltinfo.org./Docs/
- ¹⁰ Action Plan for the Northern Dimension with external and cross-border policies of the European Union 2000-2003.//http://www.baltinfo.org/Docs/eu/ND AP.
- ¹¹ Communique.Council of the Baltic Sea States 9th Ministerial Session. Bergen, 21-22 June 2000.. // http://www.baltinfo.org./Docs/.